

ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA NUTQ TUSHUNCHASINI TALABALARGA O'RGATISH

Azzamova Umida Alisherovna
Samarkand State Medical University

Annotatsiya. Zamonaviy tilshunoslikda **nutq** tushunchasi til va muloqot jarayonining markaziy elementlaridan biri hisoblanadi. Nutq til orqali amalga oshiriladigan kommunikatsiya jarayonidir va insonlarning o'zaro muloqotida, fikr almashishida va jamiyatda o'z o'rnini topishida asosiy vosita hisoblanadi. Nutq nafaqat tilshunoslik, balki psixologiya, sotsiologiya, madaniyatshunoslik kabi boshqa ilmiy sohalar bilan ham chambarchas bog'liq. Shuning uchun nutqni talabalarga o'rgatish, zamonaviy tilshunoslikda katta ahamiyatga ega.

Nutqning Ta'rifi va Mohiyati

Nutq — bu tilning real, amaliy vositasidir. Tabiiyki, nutq faqat so'zlardan iborat emas, balki insonning tilni ijtimoiy va psixologik jihatdan qanday ishlatishini ham o'z ichiga oladi. Nutqning asosiy xususiyati shundaki, u ijtimoiy muloqotda ma'lumotni uzatish, fikrlarni ifodalash, boshqalar bilan o'zaro ta'sirda bo'lish imkonini beradi. Nutqning asosiy funksiyasi — bu kommunikatsiya, ya'ni odamlarning bir-birlari bilan ma'lumot almashishi.

Nutqni o'rgatish jarayonida uning **maqsad va vazifalarini** talabalarga tushuntirish muhim. Nutqning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. **Axborot uzatish:** Nutq orqali biz boshqalarga ma'lumot, fikr yoki his-tuyg'ularni yetkazamiz.
2. **Ijtimoiy aloqalar o'rnatish:** Nutq ijtimoiy munosabatlarni rivojlantiradi, odamlar o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlaydi.
3. **Fikr almashish:** Nutq orqali turli fikrlar va g'oyalar almashiladi, bu esa jamoatdagi intellektual rivojlanishga hissa qo'shadi.
4. **Emotsional ta'sir ko'rsatish:** Nutq orqali odamlar o'z his-tuyg'ularini ifoda etadilar, boshqalar bilan munosabatlaridagi emotsional aloqalarni saqlab qoladilar.

Nutq va Tilning O'zaro Bog'liqligi

Nutq va til o'rtasidagi farqni tushunish muhimdir. **Til** bu tizimli birikma bo'lib, unda so'zlar, grammatik qoidalar va talaffuz mavjud. **Nutq** esa tilning amaliy qo'llanilishi bo'lib, odamlar o'rtasidagi kommunikatsiyada tilning qanday ishlatilishini ifodalaydi. Nutq nafaqat tilni, balki shaxsning ruhiy va ijtimoiy

holatini, madaniyatini, tilni tushunish darajasini ham aks ettiradi. Nutqning o'ziga xos xususiyati shundaki, uning tarkibida nafaqat grammatik qoidalar, balki kontekst va kommunikativ vazifalar ham muhim ahamiyatga ega.

Nutqning Struktural Aspektlari

Nutqning strukturasini o'rganish — bu talabalarga nutqni samarali tashkil etish va tushunish uchun zarur bo'lgan birinchi qadamdir. Nutq odatda quyidagi asosiy qismlardan tashkil topadi:

1. **Kirish (Introduksiya):** Nutqning boshlanishi, muhokama qilinadigan mavzu yoki fikrni tanishtirish.
2. **Asosiy qism (Tana):** Nutqning eng muhim qismi, unda fikrlar, dalillar, misollar va tafsilotlar taqdim etiladi.
3. **Xulosa (Yakun):** Nutqni yakunlash, asosiy fikrni qisqacha takrorlash va auditoriyaga umumiy xulosa chiqarish.

Nutqning har bir qismi o'ziga xos vazifani bajaradi va bu struktura talabalarni nutqni to'g'ri va mantiqiy tashkil etishga o'rgatishda muhim ahamiyatga ega.

Nutqning Turlari va Xususiyatlari

Nutqni o'rgatishda uning turli turlarini va xususiyatlarini tushunish talabalar uchun juda muhimdir. Nutqning asosiy turlari quyidagilar:

1. **Rasmiy nutq:** Ilmiy va professional muloqotlarda ishlatiladi. Bunga ilmiy maqolalar, ma'ruzalar, taqdimotlar va boshqa rasmiy nutqlar kiradi.
2. **Norasmiy nutq:** Shaxsiy suhbatlar, do'stona muloqotlar va tasodifiy muloqotlar.
3. **Diskussiya:** Nutqning bu turi jamoat muhokamalari, bahs-munozaralar va fikrlar almashish uchun ishlatiladi.
4. **Suhbat:** Oddiy va o'zaro muloqotda ishlatiladigan nutq turi bo'lib, unda til va muloqotning boshqa ko'plab aspektlari ko'rib chiqiladi.

Nutqning turli turlari o'ziga xos maqsadga xizmat qiladi va har bir nutq turi turli kontekstlarda o'ziga xos xususiyatlarga ega. Talabalar bu turlarni o'zaro ajratib, maqsadga muvofiq foydalanishni o'rganishlari kerak.

Nutqni Tahlil qilish

Nutqni tahlil qilish, uning tuzilishi, mazmuni va kommunikativ vazifasini o'rganish muhimdir. Nutqni tahlil qilish jarayonida talabalar nutqning asosiy elementlarini — kirish, asosiy qism va xulosani ajratishlari kerak. Shuningdek, nutqning **uslubini**, **stilistik vositalarini** va **grammatik tuzilishini** ham o'rganish zarur. Nutqni tahlil qilish nafaqat tilshunoslikning, balki muloqotning samarali usulini tushunishning ham muhim vositasidir.

Nutqning Ijtimoiy va Madaniy Konteksti

Nutq har bir jamiyatda, madaniyatda va ijtimoiy guruhda o'ziga xos tarzda amalga oshiriladi. Nutqning ijtimoiy va madaniy konteksti, nutqning mazmuni va shaklini belgilaydi. Masalan, turli xalqlar o'rtasida rasmiy va norasmiy nutqning farqlari bo'lishi mumkin. Talabalar bu jihatlarni tushunib, nutqni turli madaniy va ijtimoiy kontekstlarda qanday qo'llanilishini o'rganishlari kerak.

Nutqni Amalda Qo'llash

Nutqni o'rgatishda uning amaliy jihatlarini talabalarga ko'rsatish juda muhim. Amaliy mashg'ulotlar orqali talabalar real hayotdagi nutq vaziyatlarini o'rganishadi. Misol uchun, talabalar o'zaro suhbatlar o'tkazish, fikr almashish, ilmiy ishlarni yozish va taqdimotlar qilish orqali nutqni rivojlantirishlari mumkin. Bunday mashg'ulotlar talabalarni samarali nutq qilishga, o'z fikrlarini aniq va ravon ifodalashga o'rgatadi.

Xulosa

Zamonaviy tilshunoslikda nutq tushunchasini o'rgatish talabalar uchun nafaqat tilni to'g'ri ishlatishni, balki nutqning kommunikativ, madaniy va psixologik jihatlarini tushunishni ham o'z ichiga oladi. Nutqni samarali o'rganish orqali talabalar nafaqat akademik sohada, balki kundalik hayotda ham muvaffaqiyatli muloqot qilishlari mumkin. Nutqni tahlil qilish, turli nutq turlarini ajratish, ijtimoiy va madaniy kontekstni tushunish va amaliy mashg'ulotlar o'tkazish orqali talabalar nutqni yaxshi egallashadi va o'z fikrlarini to'g'ri va aniq ifodalashni o'rganadilar.

Adabiyotlar

1. Alisherovna, A. U. (2023). Discourse in modern linguistics. *Journal of new century innovations*, 26(5), 123-128.
2. Umida, A. (2023). The concept of discourse in modern linguistics. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, 10(10), 195-197.
3. Alisherovna, A. U. (2023). Vocabulary features of specialized sport publications. *International journal of advanced research in education, technology and management*, 2(4).
4. Alisherovna, A. U., & Hassan, M. (2023). Length and letter combination. vocabulary of first declension nouns. *Yangi O'zbekistonda Tabiiy va Ijtimoiy-gumanitar fanlar respublika ilmiy amaliy konferensiyasi*, 1(7), 86-90.

5. Ёрова, С. К., & Насимова, С. Я. (2024). ТИББИЙ НУТҚДАГИ ИЖТИМОЙИ-МАДАНИЙ ДИСКУРСИВ ХУСУСИЯТЛАР. *International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING*, 5(1), 440-442.
6. Alisherovna, A. U., & Uves, S. (2023, November). CLINICAL TERMINOLOGY: UNDERSTANDING WORD-FORMATION, GREEK ROOTS, SUFFIXES, AND PREFIXES. In *International conference on multidisciplinary science* (Vol. 1, No. 5, pp. 206-209).
7. Azzamova, U. (2024). How to overcome language difficulties in learning English in Medical University students. *PROBLEMS AND SOLUTIONS OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH*, 1(6), 253-257.
8. Azzamova, U. (2024, May). SPORT DISCOURSE AS A TYPE OF FUNCTIONAL STYLE. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 38-40).
9. Ташанов, О. С. (2024). СТОМАТОЛОГИЧЕСКИЕ ГЕЛИ. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 31(1), 67-70.
10. Anvarovich, C. A., Razhabboevnason, A. R., & Safarovich, T. O. (2024). Og'iz bo'shlig'i shilliq qavatini davolashda ishlatiladigan dorivor o'simliklar. *Amerika pediatriya tibbiyoti va sog'liqni saqlash fanlari jurnali* (2993-2149), 2(2), 491-494.
11. Alisherovna, A. U. (2024). IN MODERN LINGUISTICS, SPEECH IS THE STRUCTURE AND USE OF LANGUAGE. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 33(2), 26-28.
12. Lapasovna A. M., O'G'Li T. O. S., Anvarovich C. A. ZAHARLI METALL KATIONLARINI MINERALIZATDAN ANIQLASH. SURMA VA UNIBIRIKMALARI //Research Focus. – 2024. – Т. 3. – №. 11. – С. 143-145.